

Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma

PETE

PÄIJÄT-HÄMEEN EHKÄISEVÄ
MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖ

Ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö
Päijät-Häme 2016

Sosiaalialan osaamiskeskus
Verso -liikelaitos

PETE

PÄIJÄT-HÄMEEN EHKÄISEVÄ
MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖ

Aluekoordinaattori

Tehtävät

Alueverkosto (toimielin)

Tehtävät

Ehkäisevä työ (toiminta)

Sisältö

- Lapset, nuoret ja lapsiperheet
- Työikäiset
- Ikääntyvät

PETE

PÄIJÄT-HÄMEEN EHKÄISEVÄ
MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖ

Kansalliset lähtökohdat

Kansalliset päihde- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin ehkäisyn tavoitteet vuoteen 2025 mennessä:

Alkoholi

- Alkoholin kokonaiskulutus on alle 10 litraa 100 %:n alkoholia asukaasta kohden (15 vuotta täyttäneet) (THL).
- Kerralla vähintään 6 alkoholiannosta kerran viikossa tai useammin juovien osuus on 20–64-vuotiaista alle 10 prosenttia (THL, Alueellinen terveys- ja hyvinvointitutkimus ATH).
- Kerralla vähintään 6 alkoholiannosta 30 päivän aikana juovien osuus on 15–16-vuotiaiden joukossa korkeintaan 15 prosenttia (THL, Eurooppalainen koululaistutkimus ESPAD).

Tupakka- ja muut nikotiinituotteet

- Alle kahdeksan prosenttia 20–64-vuotiaista käyttää tupakka- tai nikotiinituotteita (THL, Alueellinen terveys- ja hyvinvointitutkimus ATH).
- Lukion ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuosikurssin opiskelijoiden päivittäinen tupakan, nuuskan ja sähkösavukkeiden käyttö vähenee sekä käytössä näkyvät erot kaventuvat näiden koulutusmuotojen opiskelijoiden välillä (THL, Kouluterveyskysely).

Huumausaineet

- Viimeisen kuukauden aikana jotain huumausainetta käyttäneiden osuus 15–69-vuotiaista on korkeintaan kaksi prosenttia (THL, Huumeekysely).

Rahapelaaminen

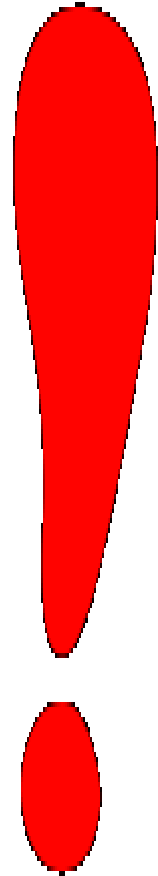
- Niiden 15–74-vuotiaiden osuus, joilla on ollut rahapelaamisen aiheuttama ongelma viimeisen 12 kuukauden aikana, on pienempi kuin vuonna 2015 (THL, Suomalaisten rahapelaaminen -kysely)¹.
- Viikoittain rahapelejä pelaavien 8. ja 9. luokan oppilaiden osuus on pienempi kuin seitsemän prosenttia (THL, Kouluterveyskysely).

PETE

PÄIJÄT-HÄMEEN EHKÄISEVÄ
MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖ

Ehkäisevä päihdetyön voi olla
**kattavaa, vaikuttavaa ja
kustannustehokasta**
vain, jos työtä tehdään
seuraavien painopisteiden
mukaisesti:

PETE

PÄIJÄT-HÄMEEN EHKÄISEVÄ
MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖ

Painopisteistä suuntaviivat ehkäisevälle päihdetyölle

Toimintaohjelmaan on valittu kuusi painopistettä, joihin liittyen esitetään tavoitteet ja kehittämiskohteet.

1. Ehkäisevän päihdetyön valtakunnalliset, alueelliset ja paikalliset rakenteet ovat kunnossa

- Kunnat ja alueet ehkäisevät alkoholin, tupakkatuotteiden, huumausaineiden ja rahapelaamisen haittoja kysyntään ja saatavuuteen vaikuttavilla keinoilla.
- Yhteistyötä tehdään paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla.

2. Haitoista viestitään tutkittuun tietoon perustuen yksilöiden ja yhteisöjen valintojen sekä sosiaali- ja terveystieteiden tueksi

- Väestön tietoisuus alkoholin, tupakkatuotteiden, huumausaineiden ja rahapelaamisen haitoista ja riskeistä sekä niiden ehkäisemisen keinoista lisääntyy
- Viestintä tukee kysyntää ja saatavuutta sääteleviä toimia sekä sosiaali- ja terveystieteiden päätöksentekoa päihde-, tupakka- ja rahapelihaittojen vähentämiseksi.

3. Riskikäyttö ja haitat tunnistetaan sekä tukea tarjotaan varhaisessa vaiheessa

- Alkoholin riskikäyttöä ja huumeiden käyttöä, tupakointia ja haitallista rahapelaamista vähennetään käyttämällä systemaattisesti lyhytneuvontaa.
- Muita varhaisen avun menetelmiä tarjotaan käyttäjille ja heidän läheisilleen.
- Etsivää työtä lisätään palvelujen ulkopuolelle jäävien löytämiseksi. Paikallista alkoholi-, tupakka- ja rahapeli politiikkaa toteutetaan suunnitellusti ja laajassa yhteistyössä

4. Alkoholi-, tupakka- ja rahapelihaittojen ehkäisyyn kehitettyä Pakka-toimintamallia toteuttavien kuntien ja alueiden määrä lisääntyy

- Viranomaisten, elinkeinon ja muiden toimijoiden yhteistyö laissa määriteltyjen ikärajojen ja päihtyneille anniskelun noudattamiseksi laajenee.
- Ikärajavaltavien tuotteiden saatavuus alaikäisille vähenee ja humalajuomisesta aiheutuvat haitat vähenevät.

5. Haittojen ehkäisyyn panostetaan lähiyhteisöissä

- Ehkäisevää päihdetyötä tehdään yhteistyössä, suunnitelmallisesti ja kohdennetusti eri-ikäisten ihmisten arkiympäristöissä (varhaiskasvatuspaikat, oppilaitokset, työyhteisöt, vapaa-ajan ympäristöt).

6. Ammattilaisilla on riittävästi ehkäisevän päihdetyön osaamista

- Päihdehaittojen ehkäisyn menetelmät ovat osa ammattilaisten perus- ja täydennyskoulutusta.
- Ammattilaiset hyödyntävät ehkäisevän päihdetyön materiaaleja ja koulutuksia osana työtään.

PETE

PÄIJÄT-HÄMEEN EHKÄISEVÄ
MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖ

Rakenne / toimijat ja tehtävät

PETE

PÄIJÄT-HÄMEEN EHKÄISEVÄ
MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖ

Aluekoordinaattorin keskeiset tehtävät 2015

Tehtävä	Sisältö
Tiedon prosessointi	<ul style="list-style-type: none"> • Ajattelu, ajatteleminen • Sanottaminen • Kyseleminen, mitä ehkäisevä työ on
Kehittämistyö	<ul style="list-style-type: none"> • Muutostyö asenteissa / muutos työasenteissa • Tyydytään olemassa olevaan, eteenpäin meno?
Ryhmän ylläpito	<ul style="list-style-type: none"> • Pitää ryhmä koossa • Ihmisten yhdistäminen • Alueverkoston koossa pitäminen • Vahvistaa ryhmän toimintaa • Koota alueverkosto yhteensä 6 kertaa vuodessa, verkostokokoukset omilla alueilla
Innostaminen	<ul style="list-style-type: none"> • Innostaa • Sysäminen • Ideointi • Mahdollistaminen
Viestintä	<ul style="list-style-type: none"> • Huolehtia tiedottamisesta, tiedottaminen • Tiedon kokoaminen, tiedon kerääminen • PETEn esilläoloa
Toiminta ja sen mahdollistaminen	<ul style="list-style-type: none"> • Hallita ehkäisevän työn budjettia • Organisoida alueverkoston tapahtumia yhdessä alueverkoston kanssa, erilaisten tilaisuuksien järjestäminen, tapahtumat, tempaukset • Koota/koordinoida verkoston jäsenten ehkäisevän työn tapahtumia • Huolehtia tehtävänjaosta • Liikaa ottanut yksin vastuuta, alueverkostoissa työn tekevät samat ihmiset? • Oman roolin täsmentyminen / vahvistuminen, koordinaatio > työaika, resurssit eivät riitä

PETE

PÄIJÄT-HÄMEEN EHKÄISEVÄ
MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖ

Toiminnan perusta

kehittämistyö, tiedon
prosessointi,

Alueverkoston toiminta

toiminnan koordinointi,
verkoston
koollekutsuminen
(ylläpito), innostaminen

Hallinto

resurssit, suunnittelu,
viestintä, raportointi

PETE

PÄÄTÄJÄN EHKÄISEVÄ
MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖ

5 §

Kunta huolehtii ehkäisevän päihdetyön tarpeen mukaisesta organisoinnista alueellaan ja nimeää ehkäisevän päihdetyön tehtävistä vastaavan toimielimen.

- Kuntalaki 30 § : Lautakunta, valiokunta ja toimikunta sekä em. Jaostot
  - Jaostojen jäseniksi voidaan kutsua laaja-alaisesti eri yhteistyötahojen edustajia (410/2015, 31 §)
  - Päätösvallasta ja asiantuntemuksesta huolehtiminen

PETE

PÄIJÄT-HÄMEEN EHKÄISEVÄ
MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖ

Vastuushenkilön, yhdyshenkilön tai koordinaattorin nimeäminen

- Huolehtii siitä, että ehkäisevän päihdetyön asiat käytännössä näkyvät osana poliittista päätöksentekoa ja toimitelin tulee asetettua.

Lakisääteinen tehtävä:	Toimielin huolehtii, että kunnassa:
1) Kunnan päihdeolojen seuranta ja niitä koskeva tiedotus	<ul style="list-style-type: none"> - kootaan yhteen tiedot kunnan päihdetilanteesta ja ehkäisevän päihdetyön toteutuksesta - raportoidaan päihdeoloista sekä ehkäisevän päihdetyön toteutumisesta vuosittain valtuustolle osana terveydestä ja hyvinvoinnista tehtävää raportointia (Terveydenhuoltolaki 13. §) - sisällytetään päihdetilanteen seuranta ja ehkäisevän päihdetyön toimet valtuustokausittain kunnan hyvinvointikertomukseen - tiedotetaan päihdeolojen kehityksestä ja ehkäisevän päihdetyön toteutuksesta kuntalaisille sekä eri työryhmille, hallinnonaloille ja keskeisille yhteistyökumppaneille.
2) Päihdehaittoja ja niiden vähentämistä koskeva viestintä yksityisille henkilöille ja koko väestölle	<ul style="list-style-type: none"> - sovitaan ja kirjataan kunnan ja sote-alueen eri palveluissa yhteiset systemaattiset toimintakäytännöt koskien asiakkaiden neuvontaa ja tukea päihdehaittojen ehkäisemiseksi (esim. mini-interventio, tupakasta vieroitus) - varmistetaan riittävät resurssit yhteisesti sovittujen toimintakäytäntöjen toteutumiseksi - seurataan toimivien menetelmien käyttöä (esim. mini-interventio, Pakka-toimintamalli) - hyödynnetään ns. virittävän valistuksen periaatetta kuntalaisille tiedottamisessa.
3) Päihdehaittoja ehkäisevien toimien osaamisen lisääminen ja tukeminen kaikissa kunnan tehtävissä	<ul style="list-style-type: none"> - huolehditaan eri sektorien ammatillisesta täydennyskoulutuksesta sekä kullekin alalle soveltuvien toimivien ehkäisevän päihdetyön menetelmien käyttöönotosta - järjestetään räätälöityjä koulutuksia ja työpajoja hyödyntäen saatavilla olevia materiaaleja - hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan ns. kouluttajakoulutusmallia ehkäisevän päihdetyön menetelmien levittämisessä.
4) Ehkäisevän päihdetyön toimien esittäminen ja edistäminen kunnan hallinnossa (erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, sivistys-, liikunta- ja nuorisotoimissa sekä elinkeinotoimissa)	<ul style="list-style-type: none"> - kirjataan kuntastrategiaan ehkäisevän päihdetyön tavoitteet ja toimenpiteet eri hallinnonaloilla sekä huolehditaan, että ehkäisevää päihdetyötä koskevaa johtamista ja yhteistyötä ohjataan suunnitelmallisesti (esim. mielenterveys- ja päihdesuunnitel-malla) - vastataan monialaisen työn koordinoinnista ja toteuttamisesta eri hallinnonaloilla ja -tasoilla yhteistyössä keskeisten toimijoiden kanssa.
5) Kunnan toimien sovittaminen yhteen eri toimijoiden (mm. poliisi, alkoholi- ja tupakkalakien noudattamisen valvonta, elinkeinoelämän ja ehkäisevään päihdetyöhön osallistuvat yleishyödylliset yhteisöt) kanssa	<ul style="list-style-type: none"> - huolehditaan, että toimielimellä on riittävästi tietoa ja valtuuksia työn johtamiseksi ja se on tarvittaessa nimittänyt erillisiä yhteistyöryhmiä monialaisuuden varmistamiseksi (esim. tarjontatyöryhmä) ja työn toteuttamiseksi käytännössä - varmistetaan hallinnonalojen kesken selkeä työnjako sekä seuranta- ja raportointivastuut - sovitetaan yhteen eri kehittämis- ja toimintaohjelmien päihdehaittojen ehkäisyyn liittyvät tavoitteet ja toimet - sitoutetaan toimijat kuntastrategian alaisen mielenterveys- ja päihdesuunnitelman tai vastaavan yhteistyötä ja johtamista käytännössä yhteen sovittavan toimintasuunnitelman laatimiseen ja toteuttamiseen sekä siihen liittyvään seurantaan ja päivittämiseen.

PETE

PÄIJÄT-HÄMEEN EHKÄISEVÄ
MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖ

Toimielimen tehtävänä on:

1. huolehtia kunnan päihdeolojen seurannasta ja niitä koskevasta tiedotuksesta;
2. huolehtia siitä, että päihdehaittoja ja niiden vähentämistä koskevaa tietoa tarjotaan yksityisille henkilöille ja koko väestölle;
3. lisätä ja tukea päihdehaittoja ehkäisevien toimien osaamista kaikissa kunnan tehtävissä;
4. esittää ja edistää ehkäisevän päihdetyön toimia kunnan hallinnossa, erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, sivistys-, liikunta- ja nuorisotoimessa sekä elinkeinotoimessa;
5. huolehtia siitä, että 4 kohdassa tarkoitettut kunnan toimet sovitetaan yhteen poliisin, alkoholilain (1143/1994) ja tupakkalain (693/1976) noudattamisen valvonnan, elinkeinoelämän ja erityisesti ehkäisevään päihdetyöhön osallistuvien yleishyödyllisten yhteisöjen ehkäisevään päihdetyöhön kuuluvien ja sitä tukevien toimien kanssa.

Kunnan ehkäisevään päihdetyöhön sovelletaan lisäksi, mitä terveydenhuoltolain (1326/2010) 11 ja 12 § :ssä säädetään terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä sekä sitä koskevasta suunnittelusta ja raportoinnista.

PETE

PÄIJÄT-HÄMEEN EHKÄISEVÄ
MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖ

6 §

Kunnan tulee ehkäisevän päihdetyön yhteydessä edistää asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia päihteiden aiheuttamien haittojen vähentämiseksi viranomaisyhteistyöllä, viranomaisille annettavilla lausunnoilla sekä kunnan omilla toimilla.

Painopisteet	Paikalliset kehittämiskohteet
Ehkäisevän päihdetyön valtakunnalliset, alueelliset ja paikalliset rakenteet ovat kunnossa	<ul style="list-style-type: none"> • Paikalliset rakenteet kuntoon • Ehkäisevä työ = alkoholi, tupakka, huumausaine ja rahapelit • Tieteellinen näyttö, hyvät käytännöt ja seurantatieto • Yhteistyö
Haitoista viestitään tutkittuun tietoon perustuen yksilöiden ja yhteisöjen valintojen sekä sosiaali- ja terveystieteiden tueksi	<ul style="list-style-type: none"> • Minimi: Tietoa käyttöön liittyvistä riskeistä ja haitoista sekä riskien vähentämisen ja avun saannin mahdollisuuksista on saatavilla → omatoimisuus!
Riskikäyttö ja haitat tunnistetaan sekä tukea tarjotaan varhaisessa vaiheessa	<ul style="list-style-type: none"> • Tehostetaan varhaista tunnistamista ja tukea • Mini-intervention yhteydessä psyykkisen kuormittuneisuuden tai masennuksen arviointi sekä peliriippuvuuden seulonta ja vieroituspalvelujen tarjonta • Ammattilaisten tuki & konsultaatio • Viranomaispuhuttelu huumausaineen käyttökäytännön yhteydessä • Etsivä työ ja yhteistyö eri toimijoiden välillä
Alkoholi-, tupakka- ja rahapelihaittojen ehkäisyyn kehitettyä Pakka-toimintamallia toteuttavien kuntien ja alueiden määrä lisääntyy	<ul style="list-style-type: none"> • Ehkäisevän työn toimijoiden, viranomaisten, anniskeluluvan haltijoiden ja muiden yhteistyötä humalajuomisesta aiheutuvien häiriöiden ja väkivallan vähentämiseksi • Rahapelitoiminnan omavalvonta • Asukkaiden osallistuminen ja vaikuttaminen • Järjestölähtöiset yhteistyömuodot
Haittojen ehkäisyyn panostetaan lähiyhteisöissä <ul style="list-style-type: none"> • Varhaiskasvatus • Työyhteisöt • Vapaa-ajan yhteisöt 	<ul style="list-style-type: none"> • Materiaalit ja koulutukset varhaiskasvatukseen henkilöstölle • Työpaikkojen päihdeohjelmat • Työterveyshuollon rooli päihdehaittojen ehkäisyssä • Rahapeliongelman tunnistaminen ja puheeksiotto työpaikoilla • Kuntien linjaukset tilaisuuksissa • Päihteetön vapaa-aika
Ammattilaisilla on riittävästi ehkäisevän päihdetyön osaamista	<ul style="list-style-type: none"> • Ehkäisevän päihdetyön menetelmien levittäminen (esim. kouluttajakoulutus-malli)
SEURANTA JA ARVIOINTI	<ul style="list-style-type: none"> • PYLL-analyysin ym. Hyödyntäminen terveyserojen seurannassa

PETE

PÄIJÄT-HÄMEEN EHKÄISEVÄ
MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖ

Toimintasuunnitelma 2016

Päijät-Häme

PETE

PÄIJÄT-HÄMEEN EHKÄISEVÄ
MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖ

Ehkäisevä työ lasten ja lapsiperheiden parissa?
-varhaiskasvatus

SUUNNITTELU

TOTEUTUS

EHKÄISEVÄ TYÖ AMMATTILAISTEN PARISSA

EHKÄISEVÄ TYÖ AMMATTILAISTEN PARISSA

Lapset

Ikäihmiset

Toimielin
5S
(alueverkosto)

Nuoret

Työikäiset

Ehkäisevä työ ikäihmisten parissa?

Ehkäisevä työ nuorten parissa?

RAPORTOINTI

ARVIOINTI

Ehkäisevä työ työikäisten parissa?

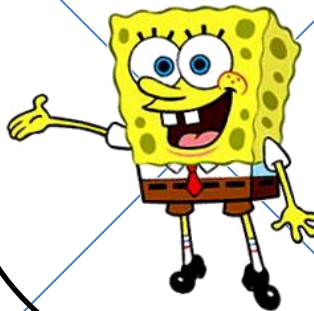

TALVI (joulukuu-helmikuu)

VALTAKUNNALLINEN: Raitis Joulu, Tipaton tammikuu, Ystävänpäivä 14.2.

PÄIJÄT-HÄME: Yhteyttä-kampanja, koulutukset

ALUE:

ALUE:

PÄIJÄT-HÄME: koulutukset

VALTAKUNNALLINEN: Hyvän mielen viikko ja Voi hyvin työssä -kierue (vko 17), Selvinpäin kesään, Ala välittä, tupakaton päivä (31.5.), Lopeta ja voita, koulujen päättyminen

KEVÄT (maaliskuu-toukokuu)

ALUE:

PÄIJÄT-HÄME:

VALTAKUNNALLINEN: lomakausi, terassit, festarit, koulujen alku

KESÄ (kesäkuu-elokuu)

SYKSY

(syyskuu-marraskuu)

VALTAKUNNALLINEN: itsemurhien ehkäisy päivä 10.9., valtakunnalliset ehkäisevän työn päivät (13.-14.9.), EPTviikko, (vko 45) MT-viikko (vko 47), Kansallinen pelipäivä (marraskuu), Smokefree, Mielenterveyspäivä 10.10.

PÄIJÄT-HÄME: Kokemuskirjasto (vko 45), koulutukset

ALUE: